

торгівлі людьми й судове переслідування тих, хто вчиняє цей злочин або сприяє йому. План містить рекомендації державам-учасницям і відповідним інститутам, органам і структурам ОБСЄ на місцях щодо оптимальних шляхів вирішення ними цієї проблеми в її політичних, економічних, правових, правоохоронних, освітніх та інших аспектах.

1.2. Торгівля людьми – як це відбувається?

Відповідно до Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, **торгівля людьми включає:**

I. Дії: вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей.

II. Способи: загроза силою чи її застосування, або інші форми примусу, викрадення, шахрайство, обман, зловживання владою чи уразливістю положення, або підкуп, у вигляді платежів чи вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

III. Мета: експлуатація, що включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан чи вилучення органів.

Не всі терміни, що застосовуються у визначенні торгівлі людьми, сформульованому ООН, мають однозначне тлумачення, деякі не визначено зовсім. У нашому посібнику ми використовуємо роз'яснення, наведені в «Анотованому путівнику по повному тексту Протоколу ООН про попередження і припинення торгівлі людьми»²¹, підготовленому Міжнародною правозахисною групою.

²¹ Jordan A.D. *The Annotated Guide to the Complete UN Trafficking Protocol* (Вашингтон, 2002 р.).

1.2.1. Дії торговців людьми: від вербування до одержання людини

На етапі *дії* торгівля людьми включає:

- вербування;
- перевезення;
- приховування;
- передачу й одержання.

Вербування

Вербування в контексті торгівлі людьми має кримінальний характер, оскільки здійснюється з метою примусу й експлуатації. При цьому людей можуть вивозити за кордон або перевозити в інші райони країни проживання. Характерною рисою такого вербування є обман або зловживання довірою. Здебільшого людям пропонують виїзд за кордон, наприклад, під приводом працевлаштування, одруження, навчання, туризму.

Особливістю вербування в контексті торгівлі людьми є обман людини, наприклад щодо країни призначення, виду та умов роботи, розміру заробітної плати, умов проживання, порядку оформлення й вимог до оформлених документів.

Вербування не обов'язково здійснюється до виїзду за кордон або в інший регіон. Буває, що люди стають об'єктами вербування, вже перебуваючи за кордоном.

Основну роль у процесі вербування відіграють вербувальники. До завдання вербувальника входить переконати людину виїхати за кордон або в інший регіон, забезпечити виїзд за допомогою реальних або підроблених документів, а в деяких випадках

безпосередньо передати її в руки покупця або посередника. Точний обсяг робіт, які має бути виконано, часто не обумовлюється. Завдання формулюється загалом: потрібна людина для ведення домашніх справ або роботи в барі, нічному клубі, роботи на будівництві. Проживання й харчування оплачується роботодавцем.

Навіть якщо людині дають змогу працювати в тій сфері, про яку попередньо йшла мова, ані оплата праці, ані умови проживання не відповідають даним обіцянкам.

Природно, що жертва повинна заплатити за «послуги» вербувальника й надані їй «документи». Часто вербувальник «входить у ситуацію» і пропонує можливість оплати своїх послуг з майбутніх заробітків, що здебільшого є першим кроком до втягування людини в боргову кабалу.

Наприкінці 90-х років ХХ століття в Україні вербувальники шукали своїх клієнтів переважно за допомогою розміщення оголошень про працевлаштування в друкованих ЗМІ. Людям пропонували високооплачувану некваліфіковану роботу за кордоном (офіціантки, доглядальниці, перемивальниці посуду). Протягом останніх п'яти років у зв'язку з активізацією діяльності з переслідування торговців людьми характер вербування змінився: вербувальники діють прямо, без використання ЗМІ – через знайомства, особисті зв'язки. Зафіксовано випадки, коли вербувальниками були сусіди, друзі, знайомі або навіть родичі.

Також спостерігається переорієнтація вербувальників на віддалені райони, сільську місцевість. Це пояснюється тим, що людям із невеличких міст і сіл менш доступна інформація про реальні можливості працевлаштування за кордоном, крім того, в сільській місцевості рівень життя нижчий, ніж у містах, і, таким чином, там простіше привабити людей можливістю доброго заробітку.

Найпоширеніші шляхи вербування:

- за допомогою особистих зв'язків;
- через оголошення в ЗМІ/на вулицях;
- через фірми з працевлаштування;
- через туристичні, модельні, шлюбні агентства;
- через інтернет.

Сфери діяльності й пропонувані види робіт:

- домашнє господарство (хатні робітниці);
- сфера обслуговування (продавці, покоївки, офіціантки);
- промисловість і будівництво (робітники);
- догляд за особами похилого віку, хворими;
- сфера розваг (танцівниці);
- сільське господарство (збирання врожаю);
- консумація;
- секс-бізнес;
- AU PAIR;
- одруження.

Домашнє господарство (хатні робітниці)

За таку роботу здебільшого пропонують оплату, яка в кілька разів перевищує плату за аналогічні послуги в Україні. Але часто замість цього жінок змушують до заняття проституцією. Навіть якщо жінки виконують роботу з ведення домашнього господарства, нерідко вони потерпають від сексуальних домагань або насильства з боку господарів.

Сфера обслуговування (продавці, покоївки, офіціантки)

Українським жінкам пропонують роботу продавців, покоївок у готелях або, що найбільш популярно, офіціанток. Для роботи продавцями вербують здебільшого до Туреччини. Набір мотивують великою кількістю російськомовних туристів, для обслуговування яких потрібні дівчата, що знають російську мову. Часто очікувати звільнення робочого місця доводиться кілька тижнів. У результаті жінки потрапляють у боргову залежність від хазяїна, який оплачує їхнє харчування й проживання. Потім їх ставлять перед фактом: необхідно негайно розрахуватися з боргами. Силоміць або погрозами їх змушують надавати сексуальні послуги. Для роботи офіціантками, перемивальницям посуду, прибиральницями переважно вербують студенток на час канікул. Здебільшого дівчатам справді доводиться виконувати цю роботу, однак лише як прикриття. Основне їх призначення – надання сексуальних послуг.

Будівництво

На будівельні роботи вербують переважно чоловіків. Однією з найбільш популярних країн, де наймають будівельників, є Росія. Багато українських громадян не враховують, що Російська Федерація – це інша держава, і вважають, що для працевлаштування в цій країні не потрібен спеціальний дозвіл.

Нерідко чоловіки, так само як і жінки, втрачають свої паспорти й змушені терпіти приниження та злидні. Часто вони живуть у бараках безпосередньо на території будівництва, а умови праці не відповідають нормам безпеки. Страх перед депортацією утримує їх від звернення до правоохоронних органів, що сприяє подальшому порушенню їхніх прав.

Промисловість

Дешева робоча сила найчастіше потрібна на фабриках, що виробляють нелегальну продукцію. Господарям подібних підприємств вигідно наймати нелегальних мігрантів, тому що їм не треба забезпечувати добрі умови праці й оплати. Цілковита ізольованість, не-

легальний статус, відсутність документів не дають змоги залишити місце роботи.

Деякі фірми вербують робітників для роботи на нафтових платформах, наприклад у Норвегії. Насправді такі пропозиції рідко закінчуються реальним працевлаштуванням.

Догляд за людьми похилого віку, хворими

Для роботи в цій сфері залучають переважно жінок у віці від 40 до 55 років. Проте зустрічаються оголошення про наймання молодих дівчат для роботи няньками, наприклад, у Туреччині. Вербувальники обіцяють високу зарплату й добрі умови проживання, хоча традиційно в цій країні жінки не довіряють виховання своїх дітей стороннім людям, особливо іноземкам. Велика кількість українських жінок працюють у країнах Західної Європи, доглядаючи за літніми або хворими людьми. Багато хто з них має медичну освіту. Наймати на роботу українок надзвичайно вигідно: робота доглядальниць такої кваліфікації в Європі цінується дуже високо, а заробітна плата українських жінок, які працюють нелегально, набагато нижча. Нелегальний статус і безправність фактично унеможливають зміну місця роботи в разі невиконання працедавцем узгоджених умов.

Сільське господарство

Робота в сільськогосподарському секторі має сезонний характер. Як жінок, так і чоловіків запрошують на збирання врожаю, наприклад полуниць в Італії, Греції або Великобританії, яблук у Польщі, апельсинів у Іспанії. Замість обіцяної нескладної роботи люди працюють по 18–20 годин на добу, іноді не маючи змоги нормально поїсти. Основною їхньою їжею часто є фрукти, які вони збирають. Нерідкі випадки отруєння хімікатами, якими ці фрукти обробляють, деякі з них – із летальним кінцем.

Чоловікам можуть пропонувати роботу на фермах, щодо випасу овець або кіз у гірських районах.

Сфера розваг

За статистикою одна із найчастіше пропонованих робіт за кордоном – робота танцівницею в барі або нічному клубі. Однак відсоток професійних танцівниць серед усієї кількості дуже незначний. Здебільшого перед поїздкою за кордон дівчат навчають танцювальним елементам протягом 2–4 тижнів. Після цього обіцяють знайти високооплачувану роботу. Найчастіше саме за цим типом робіт криється сексуальна експлуатація. Дівчата справді танцюють на подіумах у клубах, але тільки для того, щоб їх могли вибрати для надання сексуальних послуг.

Консумація

Консумація (від лат. *consumere* – «витратити», «споживати») на жаргоні постійних відвідувачів нічних закладів зі стриптизом або іншими еротичними шоу (казино, дискотек, стриптиз-барів) – надання такої послуги, як підхід стриптизерки після завершення номеру до столика клієнта й неформальна розмова з ним, для того щоб клієнт зробив якомога більше замовлень і залишив у закладі щонайбільше грошей.

Вербуючи на цю роботу, дівчатам обіцяють до 30% від суми, на яку клієнт зробив замовлення. Ідеться тільки про консумацію й про жодну іншу роботу. На практиці, заплативши за їжу й коктейлі, гість закладу може зажадати продовження спілкування й відшкодування витрат шляхом задоволення його сексуальних потреб.

Секс-бізнес

Іноді вербувальники відкрито пропонують жінкам надавати секс-послуги. Вони стверджують, що така робота є легальною або вона здійснюється під прикриттям поліції. Подібні пропозиції є обманом. Як приклад наводяться Нідерланди, де проституцію легалізовано. Проте у цій країні надавати секс-послуги можуть лише громадяни Євросоюзу після дотримання необхідних процедур. Жінки з країн пострадянського простору роблять це нелегально, що зводить до мінімуму змогу захистити свої права.

AU PAIR

Програма AU PAIR функціонує у світі з 1960 року і являє собою молодіжний обмін із метою вивчення мови й культури країни, яка приймає. AU PAIR не повинна розглядатися як програма працевлаштування за кордоном.

Відповідно до правил програми працювати як AU PAIR може особа у віці від 19 до 24 років, що не має сім'ї та дітей. Система передбачає проживання в сім'ї, допомогу щодо догляду за дітьми й виконання поточних господарських справ (30 годин на тиждень), а також обов'язкове відвідування мовних курсів. Сім'я, яка приймає, забезпечує проживання й харчування, частково відшкодовує транспортні витрати, а також щомісяця виплачує незначну суму кишенькових грошей.

Вербування під приводом участі в AU PAIR може здійснюватися різними шляхами, зокрема через газети, а останнім часом і через інтернет. Іноді можна зустріти оголошення про наймання AU PAIR, але із заробітною платою 800 доларів, що є порушенням сталих правил системи й свідчить про ймовірне залучення до іншої діяльності.

Одруження

Одним із можливих шляхів виїзду за кордон на постійне місце проживання для українських жінок є одруження з іноземцем. Але, навіть офіційно оформивши свої стосунки, жінки можуть стати жертвами торговців людьми. Так, у деяких країнах шлюб, укладений на території України, вважається недійсним, тому жінка може бути істотно обмеженою в правах і зазнавати експлуатації. Чоловік може також вивести свою наречену за кордон під приводом знайомства з батьками й на місці продати в дім розпусти.

Шлюбні агентства, що пропонують посередницькі послуги з пошуку нареченого, рідко перевіряють своїх клієнтів-іноземців і не прагнуть з'ясувати справжню мету знайомства з жінками.

Перевезення

У ланцюжку торгівлі людьми перевезення є однією із важливих ланок. Якщо вербувальники оформили документи, то вони вклали гроші, і тепер їх основне завдання – доставити людину покупцеві або посередникові, тому часто до кінцевого пункту призначення людей супроводжують охоронці.

Здебільшого перетин кордонів відбувається легально. Для нелегального перетину кордонів людей ховають у багажнику або салоні машини, на дахах поїздів. Однак, оскільки жертв перевозять через кілька транзитних країн, використовуються як легальні, так і нелегальні шляхи. Відомо кілька маршрутів нелегального потрапляння до країн призначення: через балканські країни українці досягають Албанії, де морем переправляються до Італії; через гори перетинають кордон між Болгарією і Грецією; через Рейн переправляються з Польщі до Німеччини; через пустелю – з Єгипту до Ізраїлю.

«...два тижні ми чекали на човен, який би відвіз нас до Італії. У човні вміщалося 30 осіб, але нас було близько 50. Проте нас усіх заштовхали до нього. Через сильний вітер вода постійно переливалася через борт човна. Поки допливли до берега, намокли й змерзли – це був грудень. Човен не міг підійти до берега, і нас змусили пливти ще метрів 500. Після того як вийшли з води, нам треба було пройти до найближчого населеного пункту ще три кілометри. Місяць я пролежала із запаленням легенів, і диво, що залишилася живою...»

Із розповіді Олени²²

²² Тут і далі імена потерпілих від торгівлі людьми змінено з метою збереження конфіденційності.

Передача й одержання людини

Передача людини в руки замовника або посередника є наступним етапом торгівлі людьми.

Після прибуття в країну призначення жертв передають для подальшої експлуатації. Іноді процес продажу людини відбувається в її присутності, й вона сама є свідком грошових розрахунків між покупцем і продавцем. Частіше людей без пояснень передають замовникові, після чого людині стає зрозуміло, роботу якого характеру їй доведеться виконувати.

«Нас привезли до кафе. Це було невеличке кафе з подіумом. У залі за столиками сиділи чоловіки. Нам пояснили, що це наші потенційні працедавці. Тільки після того, як нам наказали роздягнутися, ми зрозуміли, про яку роботу йдеться. Увімкнули музику й нас змусили танцювати. «Роботодавці» сиділи в залі й дивилися, як ми танцюємо. Час від часу вони показували пальцем на різних дівчат. Дівчат підводили до них, і вони їх мацали, розглядали зуби, – як коней або рабів. Після огляду називали суму, яку вони готові заплатити...»

Із розповіді Ірини

1.2.2. Способи впливу й примусу

Наступне завдання – змусити людину виконувати ту або іншу роботу. Для примусу людей до виконання роботи торговці людьми часто застосовують насильство як фізичне, так і психологічне або погрожують застосувати це насильство. У разі якщо жінок змушують до надання сексуальних послуг, для придушення їхнього опору часто застосовують алкоголь або наркотичні засоби. Однак основним засобом впливу є боргова кабала, що у поєднанні з шантажем, фізичним насильством і приниженнями допомагає торговцям людьми досягти мети.

Способи примусу:

- боргова кабала;
- шантаж;
- погрози;
- насильство.

Боргова кабала

Механізм боргової кабали формується ще на території країни походження під час вербування. Здебільшого люди, що хочуть виїхати за кордон із метою працевлаштування, не мають коштів для оформлення закордонного паспорта й купівлі квитків. Тому вербувальники надають їм можливість поїздки «в кредит», для того щоб після працевлаштування вони протягом найближчого часу могли повернути борг. Причому заявлена вербувальником сума, яку було витрачено на документи й квитки, у кілька разів перевищує реальну. Для багатьох людей надання кредиту здається гарантією того, що роботу в країні призначення їм буде забезпечено. Однак після прибуття на місце боржника ставлять перед фактом, що обіцяної роботи немає, а гроші треба повернути.

Потрапити в боргову кабалу можна також безпосередньо в країні призначення. Часто мігрантам, які не знайшли або втратили роботу та не мають засобів для існування, пропонують житло. Через певний час з'ясовується, що воно коштує чималих грошей. У результаті людей змушують до виконання роботи, відмовитися від якої вони не можуть через борг.

Шантаж

Найчастіше шантаж застосовують у разі примусу до проституції або використання в порнографії, тобто тоді, коли дії, вчинювані жертвою, можуть бути засуджені суспільством. У разі використання в порнографії потерпілих шантажують компрометувальними фотографіями або відеозйомками.

У разі примусу до секс-роботи шантаж стосується оприлюднення факту роботи повією, що здебільшого викликає шок у дівчат із села

або містечка, де більшість людей знають одне одного. Таким чином, торговці людьми досягають своєї мети.

Лесі запропонували роботу в Чехії з догляду за людьми похилого віку. Вона була медсестрою, зарплату не одержувала вже кілька місяців і погодилася на поїздку. Як тільки привезли на місце роботи, одразу все зрозуміла. Спочатку відмовлялася працювати, думала, що зможе втекти, але попередили: навіть якщо втечеш, удома жити не зможеш. Усі довідаються про те, що ти працювала повією, ані ти, ані твоя дитина не зможете вийти на вулицю.

Погрози

У більшості потерпілих унаслідок торгівлі людьми практично відразу після перетину кордону вилучають паспорт під будь-яким приводом: щоб подивитися, для оформлення й реєстрації в органах місцевої влади або просто силоміць. Погрози, до яких удаються після вилучення паспорта – без паспорта людину можна легко затримати й помістити до в'язниці, – є серйозними психологічними засобами впливу на людину і її підпорядкування «господарям».

«На роботу я поїхала з усіма, як усі, полола буряк. Коли закінчився сезон, довелося місяць без роботи сидіти. Додому господар нас не відпускав. Шукав нову роботу. Пам'ятаю, перевезли нас в інший колгосп яблука збирати. Уже ніхто з нас не вірив, що колись він заплатить гроші. Умови, в яких ми працювали, були ще гірші, ніж попередні. Годували нас тільки сніданком. Дехто намагався втекти. Але їх знаходили та били. Дружина господаря казала, що дозволений термін нашого перебування на території Росії минув і зараз ми вже нелегали. А якщо нас упіймає міліція, одразу ж посадять. Доводилося працювати».

Із розповіді Анжели

Насильство

Насильство є невід'ємною частиною торгівлі людьми. Воно виявляється як у психологічній, так і у фізичній формі. Останнє особливо поширено.

Прокуратура Вінницької області порушила кримінальну справу відносно громадянина однієї із країн СНД, який підозрюється в торгівлі людьми – жителями Вінницької області.

Відповідно до повідомлення із центру громадських зв'язків УМВС у Вінницькій області 39-річний П. у травні 2006 року завербував 16 осіб, громадян України, для виконання будівельних робіт у Росії. Підозрюваний обіцяв зарплату в Росії від 400 доларів. Чоловіки віддали йому свої паспорти, після чого їх було нелегально вивезено на одну з ферм у Росії, де вони змушені були обробити 90 га посівів.

Як виявилось, підозрюваний раніше домовився з фермером про такі дії. Після виконання вінничанами польових робіт фермер заплатив П. 240 тисяч російських рублів. Однак підозрюваний із завербованими за виконану роботу не розрахувався, заявивши, що фермер йому не заплатив. Далі він змусив вінничан працювати нібито для відшкодування своїх витрат щодо їх доставки в Росію, а також на утримання й харчування. Тих, хто відмовлявся працювати, били спільники підозрюваного.

Підозрюваного затримано. За даним фактом порушено кримінальну справу за статтею 149, ч. 2 Кримінального кодексу України (торгівля людьми стосовно групи осіб).

За матеріалами Korrespondent.net

1.2.3. Мета торговців людьми

Відповідно до Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми, і покарання за неї «експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан чи вилучення органів».

Ряд термінів у цьому визначенні також потребують роз'яснення.

Термін **«примусова праця»** визначено у статті 2.1 Конвенції № 29 Міжнародної організації праці про примусову чи обов'язкову працю (1930 р.) таким чином: «Відповідно до Конвенції термін «примусова або обов'язкова праця» означає будь-яку роботу чи службу, що її вимагають від якої-небудь особи під загрозою якогось покарання і для якої ця особа *не* запропонувала добровільно своїх послуг».

Термін **«рабство»** визначено у статті 1.1 Конвенції ООН про рабство (1926 р.) таким чином: «Під рабством мають на увазі становище або стан особи, щодо якої здійснюються деякі або всі повноваження, властиві праву власності».

«Звичаї, подібні до рабства» описано в статті 1 Додаткової конвенції ООН про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства (1956 р.). До інститутів і звичаїв, подібних до рабства, Конвенція відносить:

а) боргову кабалу, тобто становище або стан, що виникає внаслідок застави боржником на забезпечення боргу своєї особистої праці або праці залежної від нього особи, якщо відповідним чином обумовлена цінність виконуваної роботи не зараховується на сплатення боргу або якщо тривалість цієї роботи не обмежено і характер її не визначено;

б) кріпосний стан, тобто таке користування землею, при якому користувач зобов'язаний за законом, звичаєм або угодою жити й працювати на землі, що належить іншій особі, і виконувати певну роботу для такої іншої особи за винагороду або без такої та не може змінити цей свій стан;

в) будь-який інститут або звичай, згідно з якими:

- I) жінку обіцяють видати або видають заміж без права відмови з її боку її батьки, опікун, родина або будь-яка інша особа чи група осіб за винагороду грішми або натурою;
- II) чоловік жінки, його родина чи його клан має право передати її іншій особі за винагороду або іншим способом;
- III) жінка після смерті чоловіка передається в спадок іншій особі;

г) будь-який інститут або звичай, згідно з якими дитина або підліток, молодші від вісімнадцяти років, передаються одним або обома своїми батьками чи своїм опікуном іншій особі за винагороду або без такої з метою експлуатації цієї дитини або підлітка чи його праці.

У міжнародному праві відсутнє визначення підневільного стану, проте вважається, що вищезазначені практики є формами підневільного стану.

Терміни «**експлуатація проституції інших осіб**» і «**сексуальна експлуатація**» – єдині терміни у визначенні торгівлі людьми, які спеціально не визначено в Протоколі й залишено на розгляд країн, що приєдналися до документа; не визначено їх і в міжнародному законодавстві.

1.2.4. Сфери експлуатації

Існує безліч сфер експлуатації людей. Для жінок це можуть бути вимушений шлюб, примусова праця, використання в домашньому господарстві, промисловому або сільськогосподарському секторах, примусове сурогатне материнство, використання в сексуальному бізнесі. Чоловіків переважно використовують на будівництві, у промисловості, сільському господарстві, дітей – у жебрацтві й порнобізнесі. Зафіксовано випадки примусу людей до участі в збройних конфліктах, примусової трансплантації органів. Людей також використовують як наркокур'єрів і перевізників фальшивих грошей.

Найпоширеніші форми експлуатації – це трудова і сексуальна. Масштаби обох зіставити вкрай складно, оскільки практично неможливо зібрати точні дані щодо кількості людей, які зазнають тієї чи іншої форми експлуатації. Дані, наведені в доповіді Міжнародної організації праці (МОП) за 2005 рік, свідчать про збільшення випадків торгівлі людьми з метою трудової експлуатації²³.

У наступному розділі ми розглянемо найпоширеніші сфери експлуатації.

Примус до заняття проституцією

Примус до заняття проституцією – найпоширеніша форма сексуальної експлуатації. За статистикою, до надання сексуальних послуг найчастіше змушують молодих жінок у віці від 19 до 25 років, але зустрічаються випадки залучення до секс-бізнесу як жінок старшого віку (до 40–45 років), так і чоловіків та дітей. Працювати їм доводиться в клубах і барах. Удень ці заклади мають вигляд звичайних кафе або ресторанів, а ввечері вони перетворюються на розважальні заклади з борделями. Нерідко жінок утримують у приватних квартирах, звідки сутенери возять їх до клієнтів.

Більшість невільників перебувають під наглядом 24 години на добу й виходять на вулицю тільки вночі, для того щоб дістатися до місця роботи.

Донецькі школярки із цікавістю слухали розповіді Інги про її життя в Києві. Повернувшись додому одягнена й задоволена, вона згадувала, як працювала у столиці «диспетчером». За її словами, виходило, що вона потрапила в справжнісінький рай на землі: освіта не потрібна, неповнолітній вік не проблема,

²³ Глобальный альянс против принудительного труда: Глобальный доклад, представленный в соответствии с механизмом реализации Декларации МОТ об основополагающих принципах и правах в сфере труда (Женева, 2005 г.).

змушувати себе працювати не доводиться, платять прекрасно, й при цьому живеш не де-небудь, а в Києві. Зрозуміло, батьки не відпустили б із дому юних «заробітчанонок», тому ті вирішили нікому не повідомляти про свої плани.

Тільки-но школярки опинилися в столиці, Інга відвезла землячок до сумнівних молодиків. Пояснила, що, мовляв, вони все влаштують, а сама зникла. Дівчата поки що не здогадувалися, що ніяка робота «диспетчерами» їм не світить. У планах київських приятелів Інги було зробити з них секс-рабинь. «У нас відібрали документи, гроші й мобільні телефони, – розповідає донецька школярка, – встановили тверді правила поведінки. Не можна було шуміти, вмикати музику й узагалі будь-яким чином виявляти себе. За порушення карали кулаками». Карали й за небажання спілкуватися із клієнтами. Утекти було неможливо – за секс-рабинями увесь час стежили охоронці. Разом із такими ж самими нещасними з Луганської області дівчата сиділи замкнені, виїжджаючи тільки на обслуговування клієнтів...

За матеріалами InoSMI.ru

Примусова праця

Примус до праці – ще одна поширена форма торгівлі людьми. Від неї можуть потерпати люди будь-якого віку незалежно від статі. Жінки старшого віку, чоловіки й навіть діти змушені працювати в рабських умовах у сільськогосподарському й промисловому секторах, у домашньому господарстві, на будівництві, у сфері обслуговування. Їх робочий день ненормований, часто вони змушені працювати по 20 годин на добу. Заробітна плата не виплачується під приводом уже заплачених за купівлю «рабів» грошей.

Чоловіків експлуатують у будівництві, сільському господарстві, промисловості, інших сферах. Умови проживання й харчування пере-

важно не відповідають санітарно-гігієнічним нормам. Цілодобовий контроль не залишає надії на втечу з місця експлуатації, а нелегальний статус унеможлиблює зміну робочого місця й часто втримує людей від інформування поліції про ситуацію, в якій вони перебувають.

Наприкінці листопада 2006 року співробітник Головного Управління МВС РФ по Далекосхідному федеральному округу на брифінгу в Хабаровську офіційно заявив журналістам про те, що ряд рибодобувних компаній Далекого Сходу, які наймають на роботу переважно громадян України, не виконують перед ними своїх зобов'язань.

Так, 25 українських рибалок, що приїхали у 2005 році на Далекий Схід у пошуках роботи та високої зарплати, опинилися в становищі арештантів на судні, яке займалося незаконним виловом крабів. Вони потерпали від фізичного та психологічного насильства: у них відібрали паспорти, змушували харчуватися сирюю рибою й дозволяли спати раз на два дні. При цьому змушували працювати по 18 годин на добу і по шість-десять місяців не платили зарплати. Їх урятував випадок. Коли браконьєрське судно «Первореченськ» було зупинено й конфісковано російськими прикордонниками біля узбережжя Сахаліну, на ньому виявили напівмертвих від виснаження рибалок, замкнених у трюмі разом із незаконним уловом.

За матеріалами «Заграница»

Залучення до злочинної діяльності

Іще однією формою експлуатації є залучення до злочинної діяльності. Серед протиправних дій, до яких найчастіше примушують людей (як дорослих, так і дітей), — перевезення й поширення наркотиків, збування фальшивих грошей, крадіжки тощо. Також часто організовані злочинні групи використовують дорослих і дітей для жебрацтва, іноді спеціально завдаючи людям каліцтва, для того щоб вони викликали жалість.

У Молдові викрито угруповання, яке продавало дітей із Молдови та України. За даними МВС Молдови, під час обшуку в будинку ватажка злочинної групи було знайдено 13-річну дівчинку. За словами звільненої, підозрюваний купив її в директора інтернату одного з українських міст разом із її документами. За оперативними даними, дівчинку повинні були переправити до Польщі для жебракування...

Поліція припускає, що родина громадянина Молдови незаконно переправила за кордон не менш як десять осіб, більшість із яких – неповнолітні. Порушено кримінальну справу за статтею «торгівля людьми», яка передбачає позбавлення волі на строк від 20 до 25 років або довічне ув'язнення.

За матеріалами РІА «Новости»

Насильницьке донорство

У більшості країн трансплантацію органів і(або) тканин від донора або трупа може бути застосовано тільки в разі, якщо інші медичні засоби не можуть гарантувати збереження життя хворого (реципієнта) або відновлення його здоров'я. Вилучення органів і(або) тканин у донора припустиме тільки в разі, якщо його здоров'ю – за висновком консилиуму лікарів-фахівців – не буде заподіяно значної шкоди. Трансплантація органів і(або) тканин допускається винятково за згодою донора та переважно за згодою реципієнта.

Насильницьке донорство полягає в незаконному примусі до вилучення органів і(або) тканин для їх подальшої трансплантації шляхом застосування фізичного насильства або погрози його застосування.

«Мене запросили працювати в Туреччині в однієї жінки, допомагати їй по господарству. Я дуже втомлювалася, і вона почала пропонувати мені пігулки-вітаміни. Через певний час я почала відчувати біль. Вона відвела мене до лікаря, який сказав, що мені треба зробити операцію. Моя господарка відразу погодилася все оплатити. Уже після повернення в Україну я довідалася, що в мене вилучили нирку для продажу».

Із розповіді Ніни

1.2.5. Звільнення

Є безліч обставин, в яких жертви торгівлі людьми вириваються із ситуацій рабства і які неможливо охопити в цьому посібнику. Кожен випадок індивідуальний, єдиного або найпоширенішого шляху звільнення немає.

Зупинімося на найтипівіших.

Основні шляхи звільнення:

- втеча;
- допомога місцевих правоохоронних органів;
- допомога клієнтів;
- допомога «гарячої лінії».

У більшості випадків потерпілі перебувають під наглядом 24 години на добу; здебільшого, вони живуть у тому ж самому місці, де працюють, тому обмежені щодо самостійного пересування. Можливості для втечі практично немає. Часто від утечі потерпілих утримує переконання щодо корумпованості місцевої влади, в тому числі й співробітників правоохоронних органів.

Проте допомогу щодо звільнення потерпілим може надати поліція. У ряді країн, наприклад у Німеччині, поліцейські здійснюють рейди, для того щоб виявити дівчат і жінок, яких утримують у підпільних борделях силоміць.

Часто для звільнення потерпілі намагаються зв'язатися з рідними та близькими. Повідомивши родичам координати свого місцезнаходження, вони можуть сподіватися, що правоохоронні органи звільнять їх. Саме тому торговці людьми не дозволяють своїм жертвам користуватися телефоном.

У деяких країнах, наприклад в ОАЕ й Туреччині, в барах, де працюють іноземки, відвідувачам заборонено користуватися мобільними телефонами. При вході клієнти повинні залишити телефон в охорони. Так торговці перестраховуються щодо небажаних контактів потерпілих із рідними.

Іноді дівчатам вдається втекти завдяки допомозі клієнтів. Траплялося, що клієнти, вислухавши історію потерпілої, повідомляли про її місцезнаходження до поліції, яка здійснювала рейд у зазначеному клубі та звільняла дівчину.

Відпускають жертв торгівлі людьми лише в тому разі, якщо людина вже не в змозі працювати на свого власника через підірване психічне та фізичне здоров'я. Однак навіть такі випадки зазвичай є винятком.

1.2.6. Захист і підтримка потерпілих²⁴

Комплексну програму захисту й підтримки ймовірних жертв торгівлі людьми формують три компоненти: фінансова допомога, надання притулку, а також спеціалізовані послуги.

Фінансова допомога

Фінансову підтримку ймовірних жертв торгівлі має бути організовано на систематичній і сталій основі, для того щоб надати можливим жертвам час, необхідний для прийняття усвідомленого й обґрунтованого рішення щодо свого майбутнього.

²⁴ Розділ підготовлено за матеріалами практичного посібника БДІПЛ ОБСЄ «Механізми перенаправлення жертв торгівлі людьми на національному рівні. Об'єднують зусилля по захисте прав жертв торгівлі людьми» (Варшава, 2004 р.).

Здебільшого кошти для ймовірних жертв торгівлі людьми виділяються на такі потреби: проживання, харчування, медичну допомогу (іноді термінову), психологічну допомогу, юридичну консультацію, оформлення нових або відновлення втрачених документів, місцеві транспортні витрати та інші стабілізаційні заходи, включаючи навчання. Через різні потреби кожної жертви можуть виникати також непередбачені видатки або видатки, що мають надзвичайний характер. В Україні фінансову підтримку жертви торгівлі людьми одержують від неурядових і міжнародних організацій (див. розділ 1.3.3).

Надання притулку

Доступ до безпечного притулку є однією з основних вимог комплексної системи підтримки й захисту жертв. Оскільки жертвами торгівлі людьми стають жінки, чоловіки й діти, для цих різних цільових груп має бути передбачено окремі місця проживання (притулки). В ідеалі надання безпечного місця проживання й притулку повинно бути гнучкою процедурою з огляду на особливі потреби кожної окремої жертви. Досвід Німеччини та Італії показав, що гнучка система різних притулків зможе задовольнити ці вимоги краще, ніж один спільний притулок. В Україні працюють кілька центрів реабілітації потерпілих унаслідок торгівлі людьми (див. розділ 1.3.2).

Спеціалізовані послуги

Жертвам торгівлі людьми потрібен доступ до спеціалізованих послуг, таких як допомога в кризових ситуаціях, довгострокові психологічні консультації, юридичні консультації, професійне навчання й підтримка щодо працевлаштування.

Спеціалізовані послуги жертвам торгівлі людьми здебільшого пропонуються неурядовими консультаційними центрами.

Консультаційні центри пропонують жертвам торгівлі людьми спеціалізовані послуги в таких сферах:

- охорона здоров'я;
- програми надання консультацій (індивідуальні й групові консультації);

- психологічна допомога;
- юридична допомога;
- освіта та інше професійне навчання;
- допомога в працевлаштуванні;
- підтримка у стосунках із органами влади.

Варто додати, що соціальна реабілітація потерпілих від торгівлі людьми надзвичайно важлива. Від того, як суспільство сприйме потерпілих у перші дні після повернення, часто залежить їхня подальша доля.

Під реабілітацією мають на увазі першочергові дії з надання допомоги потерпілим, тобто поселення в притулок одразу після звільнення з рабства, зняття стресу, термінова медична допомога і т. ін. Завданнями реабілітації є: допомога у відновленні задовільного психічного й фізичного стану потерпілих, статусу особистості в суспільстві, зв'язків з мікро- і макросередовищем. Об'єктами реабілітації стають потерпілі від торгівлі людьми, а також їхні родичі (чоловіки, особливо в разі примусу жінки до роботи в проституції, діти, батьки). Час, необхідний для соціальної реабілітації, є індивідуальним для кожного потерпілого.

Відповідно до європейських і міжнародних стандартів жертви злочинів, зокрема й торгівлі людьми, мають право на одержання компенсації. Ключовим моментом є можливість одержання такої компенсації від злочинців. При визначенні розміру компенсації жертвам торгівлі людьми враховують такі фактори:

- особисті страждання внаслідок фізичного й психологічного насильства (моральні збитки);
- завданий матеріальний збиток;
- невиплачена винагорода.